

---

prinosi

Josip Čurić

U SLUŽBI RIJEČI

Povodom stote obljetnice rođenja (1983.) i
šezdesete obljetnice smrti (1984.) Izidora Poljaka*

U svojoj pjesničkoj »oporuci« iz 1922. godine zabilježio je vrhbosanski svećenik Izidor Poljak značajne stihove:

I nek se ne spominje
Ime moje
Sa pjesnicima!

(Pjesnik Gospodnji)

Da li je ta izjava provrela iz puke pjesnikove skromnosti? Ili je kroz nju progovorio čovjek koji nije želio da ikad bude stavljen uz bok jednom Kranjčeviću, jednom Poliću Kamovu, jednom Krleži? Ovi su, naime, još

---

* Izidor Poljak rodio se 7. svibnja 1883. godine u Bednji, u Hrvatskom Zagorju. Bogoslovne nauke počeo je u Zagrebu i, nakon prekida, nastavio ih u Sarajevu, gdje ga je 1907. godine nadbiskup Stadler zaređio za svećenika. Sve do Prvoga svjetskog rata djelovao je kao kapelan i kateheta u Sarajevu. U ratnim godinama postao je vojni dušobrižnik te je neko vrijeme proveo i na bojištu. Godine 1919. poslan je od nadbiskupa Šarića kao župnik u Derventu, a zatim u Bijelo Brdo. Na kraju, bila mu je povjerena briga oko osnivanja nove župe u Boću kraj Brčkog. Napornim i savjesnim radom uspio je toliko da je u ljetu 1924. mogao položiti kamen-temeljac za buduću župnu crkvu. Pri tom poslu opasno se prehladio i zadobio tešku upalu pluća. Prevežen je bio u Brčko, gdje je u bolnici umro 21. kolovoza 1924. godine.

Prigodom smrti, opširnije se osvrnuše na Poljakov pjesnički rad Mate Ujević i Ljubomir Maraković. Inače, još za života, najviše mu je pozornosti posvećivao njegov

za Poljakova života znali u svom pjesnikovanju ponekad salonski, ponekad balkanski, nu ponajčešće buržuski izvrgavati ruglu sve što se kod nas od davnine smatralo Svetim... Nije pak posve isključeno da se navedeni oporučni stih tiče i nekih religioznih pjesnikâ, koji su neuidavnim postupcima uvelike skućili Poljakov književni rad, a donekle možda pospešili i njegovu preranu smrt?! U svakom slučaju, napomena iz pjesnikove »oporuke« iskazala se kao kobno proročanstvo: Poljakovo ime mladim je naraštajima uglavnom nepoznato. Duskora će se navršiti šezdeset godina od njegova preminuća u Brčkom; kroz sve to vrijeme ostao je prekriven šutnjom i zaboravom, sličan »ševi, pjesniku bezimenu«...

Inače, antologije i enciklopedije novijeg datuma navode mnoštvo stihotvoraca koji pod svaku cijenu žele da im se »ime spominje sa pjesnicima«. U tu svrhu, namjerice krše osnovna načela slovnice i pravopisa zabacujući često svaki ljudski obzir, ukus i stid. Nu očito je da je pjesničku riječ kod ovakvih »avangardista« doživljava svojevrstan pobačaj: oduzimlju joj život još prije samog donošenja na svijet... Nasuprot ovima, dosta je malen broj današnjih pjesnika koji zdušno i čovječno sriču svoje stihove. Svaka misao, dapače svaka riječ kod njih je izbrušena i dotjerana, uistinu »na svom mjestu«. Ipak, ni te nas pjesme ne mogu pravo zadovoljiti. Osjećamo naime da su riječi ovih pjesnika doslovce »njihove«: kruže oko svoga tvorca kao planeti oko sunca. Što god nam ti ljudi reknju, uvijek na kraju oglašavaju same sebe. Unatoč skladu i finoći izražaja, rađa se iz njihovih stihova »otmjena dosada«: riječi su im skućene i ograničene, kako je skućen i ograničen sâm njihov začetnik — pjesnik... Tek tu i tamo, u veoma rijetkim zgodama, otkrit ćemo pjesmu koja nije sputana ni siromaštinom izraza ni uskoćom pjesnikove duševnosti. S udivljenjem ćemo razabrati da u takvoj pjesmi riječi nisu namjenski rabljene ni, pogotovu, nasilno zlorabljene. Doživjet ćemo to kod nekolicine uistinu zrelih pjesnika. Daleko od toga, da bi se više ili manje samodopadno služili riječju, oni *nesebično služe Riječi*. Ti su ljudi nasmrt zaljubljeni u Poruku — koja im odzvanja dušom, koja »žeže i pali« njihovu nutrinu. Svjesni svoje lomnosti i sićušnosti, ovi pjesnici ne oglašavaju sebe; sav svoj talent, cijelo svoje biće ulažu oni u službu te Riječi koja ih beskrajno nadilazi — i umiru, da bi Riječ živjela... Tko bez predrasude uzme u ruke stihove Izidora Poljaka, uvjerit će se da je ovaj zaboravljeni sin Hrvatskoga Zagorja bio upravo takav »sluga Riječi«. Kao čovjek i sin svoga naroda, kao pjesnik i svećenik Višnjega, nije se osvrtao na sebe ni tražio bilo kakav vlastiti

---

osobni znanac i prijatelj Petar Grgec. Godine 1935. otisnut je u zagrebačkom »Životu« napis o svjetovnom nazoru Izidora Poljaka (potpisnik »Abe« ustvari je Antun Bauer SI). dok je 1981. godine Zdenko Gavran izradio o Poljaku svoj diplomatski rad iz hrvatske književnosti na Zagrebačkom sveučilištu. Dvanaestorica katoličkih svećenika, porijeklom iz Poljakova zavičaja, omogućili su da se 7. i 8. svibnja 1983. u Bednji svečano proslavi stota obljetnica pjesnikova rođenja. Za tu zgodu priredio je Josip Rožmarić SI cjelovito izdanje Poljakovih spisa. Ovaj jubilej bio je povodom da se u splitskoj reviji »Crkva u svijetu« javio Mate Meštrović oduljim kritičkim osvrtom na Poljakovo pjesništvo.

probitak: odrekao se svega da bi istina, dobrota i ljepota Riječi nepomućeno sjale kroz njegov život i njegove stihove. Bio je zaista *pjesnik u službi Riječi*.

Božanska Riječ

Za svoga kratkog života objavio je Izidor Poljak samo dvije zbirke stihova: »Pjesme« (1909) i »Sa Bijelog Brda« (1924). U prvoj zbirci zrcali se donekle pjesnikovo mladenaštvo, a u drugoj zrela dob. Međutim, glavni-na se Poljakova pjevanja ne sastoji u opisivanju vlastite životne kobi. Njegove dvije knjige, ustvari, pune su Boga. Za prvu od njih običavaju reći — da je u njoj Bog »tražen«, dok bi u drugoj bio »naden«. Dakako, duša koja Boga »nade« nije još ni izdaleka na kraju svojih »traženja«. S jedne naimе strane, suočena s Bogom željela bi da izmakne jarkom Svjetlu, pred kojim i Anđeli skrivaju lice: tako eto za Bogom teži da od Njega i bježi, odnosno — tako Ga nalazi da se od Njega i gubi. U tom pogledu i Poljak je bolno iskusio što znači »vječno bježanje« pred Bogom. S druge opet strane, »našavši« Boga počinje duša osjećati sve silniji glad i žeđu za Onim koji, kroz objavljivanje, sve zornije očituje stvoru svoju Neshvatljivost i Neizrecivost. Otud je razumljivo što Poljak, kad mu se otkrio »Sveti i Tajni«, ne veli da bi umom obujmio Svevišnjeg — nego samo srcem uviđa:

Ja sam u rukama Ljubavi žarke
Malena lopta. . .
Opojen svjetlom,
Gorim i mrijem.
Goreć, na trubu srebrenu trubim:
Gospode, ljubim! Gospode, ljubim!

(*U ekstazi*)

To je onaj Bog koji iz dubinâ Vječnosti izriče sâm sebe, rađajući u svom krilu Božansku Prariječ. On je dakle, izvorno, Bog — Pjesnik. Svi mi, pozemljari, povodimo se za Njim i manjkavo Ga nasljedujemo kad u životu skladamo svoj govor i kujemo svoje stihove. Premda neki od nas slobodnim činom volje Boga priznaju, a drugi Ga zabacuju, ipak svi bez razlike — snagom naravi — u svakoj misli i riječi težimo za Božanskim Idealom: htjeli bismo iskazati jednu jedincatu Riječ, u kojoj je sva milina Neba i Želja bregova vječnih. . . U tom smislu, naše ljudsko govorenje i pjevanje od iskona je kristocentrično! Nismo, doduše, sposobni da se svojim silama uspnemo na Božansku Razinu i s Bogom izjednačimo: prepušteni sami sebi, Božansku ćemo Riječ tek blijedо naznačiti svojim nesuvislim tepanjem. Ipak, i ti naši nesavršeni pokušaji ožareni su veličnom Neizmjernom — i naš je govor, u osnovi, vелеbna svetinja.

Koliko znamo, nijedan hrvatski pjesnik nije tu vjersku zasadu tako duboko proživio niti je svoje stihove prožeo tako izrazitom *kristocentrikom* — kao što Poljak. Njegov »*Credo*« počinja s četiri »kozmocentrična« retka, u kojima pjesnik navodi Stvoriteljeve tragove u prirodi: simetriju lipina lista i dijamantni sjaj crvene bube, olujne orgulje vjetra i ognjeno more zvijezda. Nakon tog proslova, sve što u Vjeronanju slijedi, sveo je Poljak isključivo na Krista, »*svog Boga*«! I u danima tjeskobe, kad mu dušu zaskoče »pustoš života i dosada jedna i prokleta sumnja«, Utjelovljena Božja Riječ bit će Poljaku kristalinska os svega živovanja, stradanja i umiranja. Svi njegovi dani prema Kristu lete »zaljubljeni kano čiste himne svete«, nošeni jedincatim vapajem:

Samo to Te molim, samo to Te molim:
 Da Ti služiti smijem, da Te žarko volim. . .
 Da se za čast Tvoju i borim i stradam,
 A jedinoj plaći da se Tebi nadam.
 Pa da kao vitez iz davnih vremena
 Umrem za Te srca stoput probodena.

(*Molitva*)

U ovim je stihovima sadržan jedan cjelovit životni program; no, prije svega, oni su autentičan iskaz života. Nema u njima ideološkog deklamiranja ni demagoških pozâ; premda je svećenik, Poljak u njima niti ne propovijeda. Nije mu nakana da bilo koga pouči, predobije, obrati: on samo ispovijeda svoju Ljubav, »*svog Boga*«. Božanska Riječ na žutom, starom Raspelu jest njegova »Jedina Mis'o« koje se »otresti ne može«, koju kroz život Jedinu »vidi i čuje«, kojom »omamljen luduje«:

Tebi sam darov'o mladost, zamamne, raskošne snove,
 Bijelih se odrekoh ruža, proljetnog jorgovana,
 Na križ sam pribio srce, Gospode, samo rad Tebe —
 Kriste, hosana, hosana!

(*Hosana*)

Poljakovu kristocentriku na svoj način ističe i činjenica, da je samo jednu pjesmu dospio u cijelosti posvetiti »*Djevici Snježnoj*«. Možda će se komu pričiniti da je taj njegov doprinos marijanskoj lirici odviše malen i skroman. Nisu li Nazor i Domjanić ispjevali Gospi više pjesama nego što Joj Poljak poklanja redakâ?! Međutim, za pravednu prosudbu nije dovoljno računski zbrajati stihove. . . Činjenica je da Poljakova pjesma Mariji odiše takvom životnom neposrednošću i da se u njoj umjetnost i pobožnost vežu u takvo intimno jedinstvo — te joj ni u Domjanića ni u Nazora a ni drugdje ne možemo lako naći premca. Osim toga, za Poljaka Gospa nije »objekt« nad kojim se idealno mogu kovati stihovi s više ili manje aluzijâ na zemaljsku majku i na zemaljsku domovinu; u njegovim očima, Ona je Majka Utjelovljene Riječi i, kao takva, Posrednica do Sina — s kojim pjesniku »sve stoji i pada«, bez kojeg bi zemlja bila »krva-

va pùsta bez srca«. . . U Krista je sama Gospa bila uložila sav svoj život. Njezin najbolji štovatelj bit će onaj, koji prigrlji istu kristocentriku, spreman da se svega drugog odrekne:

Bez prijatelja mogu i bez starog oca,
Bez domovine živjet, ali ne bez Tebe —
Bože, Bože moj!

(*Noć bez Njega*)

Ljudska Riječ

Kao ljudi, ne možemo se mjeriti s Bogom. Kao ljudi, nismo sposobni da se snađemo pred Božjom Riječju — kakva je u sebi. Potrebno je da Ona »side«, da se utjelovi u ljudskom ozračju i ljudskom govoru te nam tako bude dostupna. Na taj način uspinje se ljudska riječ nad svoju naravnu manjkavost i nesavršenost: pozvana je, eto, da bude »sakrament« — zvučan i zamjetljiv znak Nedostižne Božje Riječi. . . Već je antikna Helada isticala da bi čovjek morao kroz dijalog s okolinom osluškiivati Božanski Logos. U tom smislu Heraklit je zahtijevao da se riječima ne služimo kao igračkama za neodgovornu zabavu, rastresanje i bijeg od samih sebe. Riječi su nam dane kao pomagalo kojim ćemo roniti u svoj Praisikon (Arché) da po Njemu dođemo u punoj mjeri k sebi, do vrhunca Čovječnosti. Pjesnici bi morali biti pioniri tog našeg postupnog sricanja Božanstva i istovremenog rasta u Čovječnosti: kroz njihove nadahnute stihove trebalo bi da i manje okretan smrtnik nasluti i osluhne Božansku Prariječ u kojoj, kao ljudi, živimo i jesmo.

Nažalost, ima vremenâ kad i »sol obljutavi«: ima vremenâ kad i pjesnici zlorabe riječ da bi srca odvrćali — kako od Boga, tako i od Čovjeka. Pišući o idejama Silvija S. Kranjčevića, spominje Poljak poimence dva stihotvorca iz XIX. stoljeća koji su porazno utjecali na pjesničku riječ kod Hrvata. Prvi je od njih Heinrich Heine; taj Marxov pjesnik-ljubimac umio je neobično vješto izvrgnuti ruglu najnevinije ljudske i kršćanske svetinje. Još dalje je pošao u svojim poetskim blasfemijama Jean Richepin kojemu je bezbožni Pariz otvorio vrata Francuske Akademije. Slijedeći ove inozemne uzore, pojavio se na početku XX. stoljeća i kod Hrvata *pjesnici-psovači*: ujedinivši uvoznu zlobu s domaćom surovošću, nadmetali su se u vulgarnosti izraza s onim društvenim talogom od kojega je sâm Marx zazirao, zovući ga »Lumpenproletariat«. . . U ono doba, nitko još nije slutio kakve će razmjere poprimiti »umjetnost« psovanja nakon pedesetak godina — kad nam kletve postanu najbiraniji glumački rekvizit na pozornicama i ekranima, kad nadobudna mladež počne po zidovima javnih zgrada ispisivati formalne psovke, kad sportska bori-lišta stanu odjekivati skandiranim porno-navijanjem, da bljutavost i bestid-

nost svagdanjega žargona kod starih i mladih, kod muških i ženskih napose ne ističemo.

Izidoru Poljaku nije palo u dio da ovu govornu »inflaciju« i jezičnu »ekologiju« kod Hrvata doživi u svoj njezinoj žestini. Međutim, i ono što je za svoga vijeka iskusio, ranjavalo ga je do dna duše. Vidimo to iz stihova u kojima sebe proglašava strancem usred vlastitoga naroda. Kao da je pogođen sudbinom i *Odiseja* i *Prometeja*, htio bi pobjeći »u krajeve iza velikoga mora« da ondje zaboravi samu »prošlost i jezik«. Na taj bi način postigao »da ne vidi što gledati mora«. S dosta tjeskobe misli na svoj svećenički poziv: morat će orati »tvrdu, prokletu zemlju«, silazeći »u taj bezdan ponor, u taj pak'o živi«. Koliko god volio svoje sunarodnjake, ipak priznaje pred Bogom:

Povaljeni leže. Hrapava im grla,
Mrku pjesmu poju, crno vino piju.
Grle se ko braća, grizu kao vuci,
Svijetlo Nebo psuju pa se Tebi smiju.

(*Nad bezdanom*)

Crnu sudbu svoju skrivili su sami
Ostavivši Oca. Oni Nebo tuže
Radi mukâ svojih — i u srdžbi bijesnoj
Svemožnoga psuju, proklinju i ruže.

(*Ignis ardens*)

Budući da iz dubine srca naviru riječi na usta, Poljak je razabirao da se kroz ovu demonizaciju govora očituje daleko dublja, unutarnja tragedija: jedno novo »kamenito doba« nastupa u čovječanstvu, sa svojom »kulturom bez srca«. Simbol te nove ere jest »ledeni revolver« — kao realna varijanta onog upitnika, što ga u ledu ispisuje Kranjčevićev »Zadnji Adam«. Osobno, Poljak neće podleći ovoj plimi besmisla i beznađa; ali će zato u dijagnozi i prognozi našeg vremena biti skrajnje realističan.

Mi, sazđani s praha i ludosti,
Pili smo vino oholosti. . .
I igrat se htjedosmo bogovâ!
Iz Tvojijeh ruku, Gospode,
Uzde smo svijeta istrgli. . .
Al' ruke su naše preslabe
I hrlimo kuda nećemo.

(*Pili smo vino oholosti*)

Suočen s ovim apokaliptičnim vidicima, Poljak nije zdvojio ni gubio nadu. Nadvladavši strah i tjeskobu, stvorio je životnu odluku: »*Ja glasnik bit ću Božji!*« Odvažio se dakle da pliva protiv struje. »*Borba*« je to u kojoj mu treba »snaga Samsona«; ali ne da bi razarao i rušio, ne da bi zatirao i ubijao, nego da bi sebe zajedno s okolinom dizao na višu razinu

Čovječnosti. Smatrao je da braći-ljudima neće pomoći bude li, izjednačen s njima, tonuo u masovnost vrtloga strasti. Spas može svijetu doći samo po dušama koje se odvaže da budu iznimke usred svog okoliša:

Maljem me po čelu udarila zbilja. . .
Bijesno viče: »Gmiži! Strvinom se hrani!
Budi ko i drugi — nasiti se praha!«
A ja sin sam Sunca, a ja brat sam Zvijezda,
Gutat zemlje neću do svog zadnjeg daha!

(*Borba*)

Nekima se činilo da kroz ove i njima slične stihove progovara Poljakov »individualizam«. Ukoliko pod tim misle da se »*Pjesnik Gospodnji*«, pun zdravog ponosa, »*na putu Gospodnjem*« odlučio za samoću bez koje u povijesti nije bilo nijednoga velikana, nijednoga sveca, rado ćemo pristati uz navedenu oznaku. No s tim je Poljak kategorički ustao protiv onog drskog individualizma — koji se nietzscheovski zatvara u sterilnu osamu, gubeći vjeru i u Boga i u Čovjeka. Poljakova protimba masi nije ubitačna, nije sebična. Ona je apostolska i otkupiteljska — pa i u slučaju, kad to izrično ne ističe:

Dok mi Sunce sjaji sa nebesa plavih,
Ja se ne dam vama;
Svoj ću biti čovjek — spreman da se uvijek
Borim s tisućama.

(*Protiv tisuća*)

Borba je to naime, koju pjesnik prije svega vodi u vlastitoj nutrini. Unaokolo njega mogu pri tom vladati mrak i hladnoća, koja zaleđuje svaku poru tijela; u njegovoj duši sve će biti drukčije. I usred sablasnog, tmurnog »januara« on će u dnu bića proživljavati cvjetno proljeće:

(Dok) se kupam u svom ognjenome zlatu,
Poput bijele trešnje u zelenu travnju
Moje misli cvatu.

(*Zima*)

Ova se raspjevana nutrina morala kod Poljaka odraziti i na vanjštini. Iz njegovih će misli planuti »*bijeli ognjevi duše*« te svojim žarom prožeti sâm pjesnikov izvanjski govor. Šteta je što nemamo sačuvanih njegovih propovijedi ni katehetskih predavanja. U prozi nam je ostavio samo studiju: »*Ideje Silvija S. Kranjčevića*« (Vrhbosna 1909), gdje misaono obračunava s preminulim pjesnikom-buntovnikom. Tragove tog obračuna susrećemo i u nizu pjesama. »*Iz ostavštine moga prijatelja*« — koje oblikom podsjećaju na Kranjčevićev stil, ali mu se sadržajem odlučno suprotstavljaju: *Na grobu prijatelja, U hramu umjetnosti, Kulturi pred revolucijom* i dr. . . Kao što u proznoj studiji, tako i u pjesmama ovog niza Poljak go-

vori argumentativno, apologetski, prelazeći ponegdje u formalnu didaktiku (*Narodu svome*). Ipak, ni u tim »sistemskim« stihovima njegova riječ nije puka proza, kojoj bi se pridružio neželjeni »Predigerton«. I u tim zgodama, iz Poljakovih stihova prosijava unutarnji žar koji otkriva srce ne samo revnog apostola, nego i poletnog vidioca-pjesnika. Doduše, nije mu pošlo za rukom da u tim mladenačkim pokušajima glatko ujedini *logiku* i *liriku*. Ali bi, držimo, smio kao ispriku za ove pjesme navesti ono, što je o sebi napisao slavni Boileau — naime da i u manje uspjelim stihovima *uvijek ljudima nešto rekne*:

»Et mon vers, bien ou mal, dit toujours quelque chose.«

Gornja se primjedba odnosi na desetak Poljakovih pjesama u ciklusu: »Iz ostavštine moga prijatelja«. Preostalom njegovu pjesničkom opusu ne mogu se upraviti slične zamjerke. Ne znači to da bi mu baš svi preostali stihovi bili u svakom pogledu savršenni; no uvjereni smo da Poljak svojim pjesničkim nadahnućem te snagom i ljepotom svojih izričaja zauzima prvo mjesto među novijim religioznim pjesnicima na hrvatskom tlu. Dapače, malo je kod nas i profanih pjesnika za kojima bi Poljakova pjesnička riječ zaostajala. Svojevremeno je Mate Ujević u »Luči« pribilježio, da Poljak često rabi usporedbe koje su »klišijske«: orao, slavuj, ševa, jastreb, gavran, lav, zmaj, oganj, sunce, zvijezda, div, genij i sl. Premda ovo kritičarsko nabranje nije ni izdaleka iscrpno, ipak svjedoči kako je lepeza Poljakovih »klišejâ« u sebi bujna i šarolika. Činjenica je da Poljaku navedeni izrazi služe kao simboli, kojima nastoji zorno dočarati svoje misaone vidike; lako mu se stoga moglo desiti da u više navrata upotrijebi isti simbol, što će određena vrsta čitatelja smatrati izotonijom. U ovom pogledu, mnogo je sretnije ruke bio Dobriša Cesarić kad je prolazio svijetom bez strogo zacrtanog nazora na stvarnost: naprosto je nizao — jednu za drugom — svoje »impresije« o mjesecini, oblaku i sutonu, o lutkama, brezama i bumbarima, sve do magličaste vizije slapa i testamenta mrtvog pjesnika. Prebirući tako pojedinačne ulomke stvarnosti, Cesarić nije dolazio u napast da se »klišijski« ponavlja . . . Poljakov je položaj bio posve suprotan: stajao je naime *sav s cjelovitom svojom životnom porukom* pozadi svake svoje pjesme. U toj snazi bila mu je ujedno i »slabost«: morao je, govoreći vazda istu misao, posegnuti više puta za istim simbolom. Povijest je dosad zapamtila samo jednog Bossueta, o kojem rekoše: »Uvijek govori isto, a nikad se ne ponavlja!« Koliko je ta primjedba o Bossuetu istinita, teško je reći; ali je izvan sumnje da Poljak, u svom kratkom životu i usred skućenih mogućnosti stvaranja, nije bio ni mogao biti Bossuet . . .

Neće biti na odmet, budemo li se načas zaustavili pri Poljaku najomiljenijem simbolu — o r l u . Novijem naraštaju kod nas dobro je poznat Cesarićev »Orao u volijeri«, kojim je pjesnik potresno orisao svoju životnu kob:

»To nije stijena sure, slobodne planine, nego nagomilani kamen u kavezu. Ovo je svijet u kome se leprša, a ovaj dan — to nije pravi dan.

On sjedi nepomično, sa suvišnim krilima, i samo spava, spava . . .
Kadikad otvori oči i gleda oblake kako putuju u beskraj.
Kadikad — začuvši zov visine — raširi krila, ali ih odmah skupi:
zna da će prvim zamahom udariti o žice kojima su mu ukrali život.«

Nema dvojbe da je sudbina s Poljakom postupala tvrde negoli s Cesa-
sarićem. Ipak, Poljak se ne tuži ni na kakvu krletku; ne žalosti se zbog
podmetnutog nadomjestka surih planina; pogotovu, ne smatra da bi mu
život od bilo koga mogao biti ukraden! Daleko od sumorne prozaičnosti,
on sklada svoj veličanstveni himan:

. . . Orle moj, orle,
Kraljevska ptico golemih krila,
Što se visoko nada mnom viješ!
Mati je tebi kolijevku vila
Ljudske kud jedva dopiru oči,
Na brdu snježnom, silnom vrhuncu,
Zvezdanom tebe pojila rosom,
Kliktat te nauči suncu.

. . . Kralj si bez pratnje
Gordom na visu, gdje se čuje
Šuštanje zvijezda što se voze
Brže od brze oluje.

(Moja ptica)

Ovako gledan i opjevan, Poljakov orao nije nipošto »klišej« — nego
autentičan iskaz i srca i života. Dakako, na ljudski život spada i ono naj-
životnije što ga konačno opečačuje — smrt. Poljak ne zatvara oči ni pred
tom istinom: i njegov će orao »usnuti zauvijek«. Ali, ni tada neće pasti
u nizinu, »u kal«:

Kada ti snaga klone, a krilo
Nehote k zemlji padati stane,
Napregneš snagu, umorna glava
Najvišu na lit snježnu pane . . .

. . . Ničija noga
Buniti neće bijeloga sna ti
Snježnom na podnožju Boga.

(Moja ptica)

Treba ovu Poljakovu divot-pjesmu u cijelosti čitati i cjelovito se u
nju uživjeti. Doduše, analitički će duhovi otkriti da u njoj, osim »orla«,
ima i drugih pjesnikovih »klišeja«: dvaput se spominje »rosa«, tripud »sni-
jeg«, čak četiri puta »zvijezde« . . . Nu svatko se može uvjeriti da ova po-
navljanja nimalo ne skvrne Poljakovu umjetninu niti vrijeđaju zdrav ukus.

Tajna je Poljakova uspjeha u onoj nesebičnosti, u onoj prozirnosti, koja obilježava njegovu *ljudsku riječ*: govor mu je posve čist i slobodan od navezanosti na samog sebe te na čitatelja izravno prenosi »*oganj cjelova Božjih*«. Zato kod njega nisu naročito važni pojedinačni izričaji: njegova riječ, makar se i ponavljala, uvijek ostaje »sakrament« u službi Riječi koja neponovljivo odzvanja kroza svu Vječnost. Otprilike onako, kao što smrtnički naši dani — dok tek u jedan za drugim u monotonoj struji svagdašnjice — objavljuju nadvremensku stalnost Božanskoga Beskraja:

Tiho idu, tiho idu
Zore veličanstvene
I u plavoj dalji im se
Gube stope srebrne.
Tiho idu svijetli dani,
Bijeli dani sunčani;
Popiju ih uvijek žedni
Vječitosti bezdani.

(*Tiho idu*)

Domovinska Riječ

Velik se preokret odigrao u Poljakovu životu kad je, prvih godina XX. stoljeća, definitivno odlučio da će postati svećenikom. Prošavši kroz ozbiljnu krizu zvanja, jednim je odlučnim potezom prigrlio svoj životni poziv. Nije mu bilo dozvoljeno da započeti, ali prekinuti studij blagoslovlja nastavi u Zagrebu; krenuo je stoga u Sarajevo da se ondje spremi na svećeništvo. Tako je dospio u krug veoma darovitih vršnjaka koji ni po čemu nisu zaostajali za svojim kolegama na hrvatskom Sjeveru. Zasluga za ovo pripala je prvom vrhbosanskom nadbiskupu Josipu Stadleru. Svojom čovječnošću i učenošću, svojom revnošću i svetošću, također svojim stradanjem i rodoljubljem — taj je crkveni velikan blagotvorno utjecao na sve koji su s njim dolazili u dodir. Što je Stadler značio Poljaku, vidimo iz činjenice da je njemu, jedinom od svih suvremenika, ispjevao tri pjesme — koliko ih je ispjevao i vlastitoj majci. Zajedno sa svojim nadbiskupom i Poljak je držao da ne može ljubiti Boga, da ne može voljeti Neba, tko ne osjeća iskrenu ljubav prema narodu i zavičaju iz kojega potječe. Isto tako, poput Stadlera, bio je uvjeren da Hrvati nakon gorkih povijesnih iskustava moraju uvidjeti — kako se uz Boga smiju oslanjati jedino na sebe, ne očekujući pomoć niotkud sa strane. Dalje od ovoga osnovnog vidika Poljak nije polazio, napose pak nije se upltao ni u kakvu strančarsku politiku. Ipak su mu protivnici, kao i Stadleru, već za života pridijevali etiketu »pravaštva«. On sâm tumačio je to pred Bogom ovako:

Ti, što srce moje stvori iz atomâ
Plodnih naših njiva i mirisnih gora,
Zakon srcu dade — da ljubiti mora
Do svog zadnjeg daha grudu rodnog doma.

Ja te ljubim, dome! Pa neka se smije
Naraštaj, što živi bez slave i časti
Ko vučica gladan i lakom na slasti —
Ništa, osim sebe, ljubit kadar nije.

(Pjesma domu)

Značajno je da u Poljakovoj pjesničkoj ostavštini ima razmjerno mnogo rodoljubnih stihova: svaka četvrta njegova pjesma, barem u nekoj mjeri, obilježena je domovinskom crtom. Desetak ih je u kojima izrično, tematski pjeva o domovini; dvadeset ostalih kroz prizmu religioznosti odn. socijalnosti također dotiče rodoljubnu tematiku. Ovom svojom značajkom Poljak uvelike odskaka od niza naših novijih pjesnika koji, zaokupljeni vlastitom nedorečenošću, ne stižu da domovini posvete makar jednak redak . . . Začudno je stoga što Mate Ujević u »Luči« udara na Poljakovo rodoljublje: predbacuje mu da kratkovidno veliča »rodnu grudu«, zanemarujući žive ljude na njoj (!?), zbog čega bi mu domovinske pjesme tekle »klišejski« po uzoru »starih stekliša« (sic!) . . . Koliko znamo, Poljak nije nikad stekliški proklamirao pravaštvo; u tom pogledu, Tin Ujević je bio mnogo vatreniji od njega. Sva je Poljakova »krivnja« bila po svoj prilici u tom, što se krepko suprotstavio Kranjčeviću buntovništvu, kao i naprednjaštvu Kranjčevićevih sumišljenika. Poljak se u duši nije mogao pomiriti s tim, da bude raskinut »savez« između Raspetog i »barjaka Tomislava«. Ovim, dakako, nije ni najmanje želio promicati bilo kakav klerikalizam, nego je na slikovit način izražavao osvjedočenje — da će nam svjetliju sutrašnjicu osigurati samo oni ljudi, koji se budu znali velikodušno odreći samih sebe. U njegovim očima najpogubniji grobari domovine bili bi nesavjesni politikanti. Zato i piše:

Mi smo živi! K sebi pozivamo žive!
Ostavljamo mrtve, što nam zemlju kuže
Otrovnijem dahom! Iznad glavâ već im
Lešinari kruže.

(U osvjet)

Treba ove stihove uzeti u pravom svjetlu. Razlika između »živih« i »mrtvih« kod Poljaka nije ideološka ni politička, nije dapače ni religiozna, nego *moralna*. Kao čovjek koji je zauzeo odlučan i nesebičan stav u životu, Poljak nije paktirao ni s kakvim kompromisom, ni s kakvim farizejstvom, ni s kakvim buržujizmom. Sučelice sebi gledao je brojne tipove, koji su parolaški ustajali protiv koječega — u prvom redu protiv Boga i Evandelja, da bi u stilu francuskih revolucionara što brže dospjeli do bur-

žujskih položaja. Ovo ga je ispunjalo tugom. Znao je stoga, poput Pavla Stoosa, sjetno bugariti — no i u srcu krvariti »*pred kipom domovine*«. Ali to neće biti posljednja Poljakova riječ. Podsjećajući na Matošev »*Epitaf bez trofeja*«, on će doći domovini na grob da bi se, u vjeri i nadi, unaprijed radovao njezinu oslobođenju od lanaca smrti:

Ja je vidim. Ona podigla se slavna,
Ovjenčana suncem ko u ljeta davna . . .
Uskrsnuće slave usne milijona —
Neka zvone zvona!

(*U osvit*)

Moralni značaj Poljakova rodoljublja živo se razabire iz njegova zaključnog stava prema »grobarima domovine«. Osudio je njihovo poltronstvo i buržujizam, ali njih samih ne osuđuje. Kod Poljaka ne susrećemo ono, što se desilo Milanu Paveliću — kad je pred Božić 1898. godine pokušao da molitvom obgrli sve ljude, prijatelje i protivnike. Premda je »upeo snagu cijelu«, ipak Pavelić iskreno veli:

. . . Srce moje hladnulo je:
Za dušmane roda svoga
Nisam mog'o molit Boga!

Nema sumnje da i ovakvu iskrenost srca moramo cijeniti. Nu Poljak nije bio takav »stekliš«. Njegovo Raspelo širi ruke i nadesno i nalijevo, ne isključujući baš nikoga! Ako i jest časkom poželio da mu protivnike sustigne sudbina Sodome i Gomore, kroz molitvu svi će oni ubrzo zaći u mistični krug pjesnikove ljubavi:

Sine — reče Gospod — na Srce mi dodi,
Otkud svemir crpe svjetlost i toplinu!
Ljubavi se napij! Ne psuj i ne prezri —
Pa ih na svom krilu nosi u visinu!

(*Nad bezdanom*)

Iz ovoga mističnog iskustva provreo je Poljakov *m a n i f e s t*, kako bismo mogli obilježiti najpoletniju njegovu pjesmu: *Planite, bijeli ognjevi duše!* Tu se doista nalazi sve — što je iz Božje Riječi, kroz ljudski i domovinski etos, ispunjalo Poljakovo srce i romonilo s njegovih usana, odnosno teklo ispod njegova pera. I skraćeni prikaz ove pjesme daje nam da naslutimo čudesnu ljepotu i veličinu ove raspjevane duše:

Neću da moji dani proteku
Mračni u tihu lijuć se rijeku
Vječnosti!
Putove moje pjesan nek prati
Orla, što s plamenim suncem se brati!

Kuda koracam,
Hoću da bacam
Snopove zlatne svjetlosti . . .

Stani nad zemljom, gdje milijuni
Sapeti gvožđem trunu!
Zvijezdama daždi! S neba im trgni
Sunčanu sjajnu krunu!

Planite, bijeli ognjevi duše!
K nebu se, srce, popni i gori —
Plamteć izgori!

(Planite, bijeli ognjevi duše)

* * *

Irski književnik William Butler Yeats primio je u našim stranama čast, koja nije pala u dio Izidoru Poljaku: enciklopedija Leksikografskog zavoda, u svom šestom svesku (Zagreb 1969), posvetila mu je dosta opširan napis, donijevši i njegovu sliku, dok o Poljaku mramorkom šuti. Zanimljivo je da Yeats u svojoj teoriji književnosti razlikuje »relativne« pjesnike od »apsolutnih«. Oni prvi znali bi skladnim riječima iznijeti na vidjelo utiske i dojmove vlastitoga srca, kakvi baš i jesu . . . Za razliku od njih, »apsolutni« bi pjesnici proživljavali u sebi još jedan »Viši Ja«, svojevrsan »Nad-Ja«, ako ne i »Protu-Ja«, suprotan svakidašnjem smrtničkom iskustvu: On bi kroz njihove stihove dolazio do izražaja. Prema Yeatsu, ovakvi »apsolutni« pjesnici strahovito su rijetki; ali samo oni sriču *Poruku* koja zaslužuje da bude saslušana.

Čini se da naši književni teoretičari i kritičari zapinju isključivo pri »relativnim« pjesnicima, gledajući u njima vrhunac poetskog dostignuća. Ne treba se onda čuditi, što u njihovim antologijama i enciklopedijama nema mjesta za Izidora Poljaka. Doduše, veliko je pitanje — da li bi sâm Yeats ovoga svog suvremenika svrstao među »apsolutne« pjesnike, kakvi su bili Nietzsche, Claudel i Rilke . . . Ne zalazeći potanje u takva pitanja, usporedbe i razvrstavanja, jedno smatramo sigurnim: skrajnje je vrijeme da Poljakova pjesnička p o r u k a , u koju je ovaj genijalni sin hrvatskoga naroda uložio cijelo svoje biće i sav svoj život, prolomi zavjeru šutnje oko sebe i konačno dopre do nas. Barem do onih među nama, koji imaju uši da čuju i dušu da dožive Istinu, Dobrotu i Ljepotu.